

KS. WOJCIECH GÓRALSKI

PROBLEM UDZIAŁU W ŻYCIU SAKRAMENTALNYM OSÓB ŻYJĄCYCH W NIEKANONICZNYCH ZWIĄZKACH MAŁŻEŃSKICH

Zataczające coraz szerszy krąg w społeczeństwach wielu krajów, także Polski, zjawisko rozwodów nie omija i tych, którzy związani są nierozwalnym węzłem małżeństwa sakramentalnego. Uzyskując, z reguły bez większych trudności, rozwód cywilny, zawierają oni zazwyczaj nowy związek cywilny, usiłując niekiedy, często bez powodzenia, zalegalizować taki stan rzeczy na forum kościelnym w drodze postępowania sądowego o stwierdzenie nieważności małżeństwa sakramentalnego. Nieuznawanie nowego związku za legalny przez Kościół stanowi – dla osób zachowujących wiarę i pragnących korzystać ze wszystkich środków uświęcenia – poważny problem życiowy. Szczególnie dotkliwie staje się dla nich pozostawanie w tej sytuacji poza nurtem życia sakramentalnego, a płynący stąd dyskomfort potęguje niejednokrotnie świadomość braku jakiegokolwiek perspektywy pozwalającej liczyć na zmianę zaistniałego stanu rzeczy. W wielu przypadkach ta bolesna prawda o „wykluczeniu” ich – jak sami mówią – od sakramentu pokuty i pojednania, a tym samym i od Stołu Pańskiego, wydaje się im zbyt surowa i zupełnie niezrozumiała. Tym bardziej że traktują ją często jako wyraz usunięcia ich z Kościoła katolickiego, co oczywiście nie odpowiada prawdzie.

Wiele wątpliwości związanych z możliwością korzystania z sakramentów św. nurtuje niekiedy osoby, które zawarły związek małżeński sakramentalny, a następnie żyją w separacji ze współmałżonkiem.

Próbując rozumieć ból, rozterkę, *tęsknotę i głód* Eucharystii, a niekiedy nawet i bunt tych, którzy odeszli – z własnej winy czy też bez niej – od małżeńskiej więzi sakramentalnej, wiążąc się następnie związkiem niesakramentalnym, jak i wątpliwości tych, którzy pozostają w separacji, Kościół wyjaśnia najpierw źródło nieporozumienia, przypominając swoją niezmienną naukę na temat małżeństwa oraz życia sakramentalnego. Następnie przedkłada płynące z tej nauki konsekwencje, wreszcie oferuje wszystkim zainteresowanym formy pomocy duszpasterskiej.

I. ŹRÓDŁO NIEPOROZUMIENIA

Pozostawanie przez katolików w małżeństwie niesakramentalnym i jednocześnie pragnienie przez nich korzystania z sakramentów św. rodzi niejednokrotnie różnorodne propozycje zmierzające do zaradzenia tego rodzaju sytuacji. Wielu teologów, kanonistów, pastoralistów, a także duszpasterzy skłania się do przeanalizowania podstaw przyjętych dla tradycyjnego stanowiska Kościoła zajmowanego w kwestii życia sakramentalnego tych osób. Oczekują oni, że Kościół, nie rezygnując bynajmniej z zasady nierozzerwalności małżeństwa, okaże się w większym stopniu sakramentem zbawienia, umożliwiając tym osobom pełne uczestnictwo w Eucharystii¹.

W zgłaszanych propozycjach punktem wyjścia jest zazwyczaj fakt moralnej niemożności odejścia od siebie stron związanych małżeństwem cywilnym oraz powrotu do pierwszego małżeństwa, szczególnie wówczas, gdy osoby te łączy głęboka więź, a także zrodzone w tym związku potomstwo. Jednocześnie bierze się pod uwagę przesłankę związaną ze zbyt trudnym zazwyczaj do spełnienia przez małżonków wymogiem zachowania całkowitej wstrzeźliwości seksualnej².

Odmawianie osobom pozostającym w tak nakreślonej sytuacji życiowej dostępu do sakramentów św. – w przekonaniu autorów wspomnianych wyżej propozycji – stoi niejako w sprzeczności z przebaczącą misją Kościoła,

¹ Zob. W. G ó r a l s k i, *Problem dostępu do sakramentów świętych osób żyjących w małżeństwach pozasakramentalnych*, [w:] *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*, pod red. A. L. Szafrąńskiego, Lublin 1985, s. 326-327.

² N. P r o v e n c h e r, *L'accès des divorcés mariés aux sacrements*, „*Studia Canonica*”, 14 (1980), s. 93-94.

który jest znakiem i wyrazem miłosierdzia Bożego. Kościół, przypominając zasadę nierozzerwalności małżeństwa, powinien jednocześnie pamiętać o tym, że Jezus Chrystus głosił nadzieję zbawienia wszystkim ludziom, zwłaszcza zaś tym, którzy znaleźli się w sytuacji niepowodzenia³. Odmowa sakramentów św. pragnącym je przyjmować małżonkom stanowi niejako zaprzeczenie istotnej roli tych środków uświęcenia, które mają służyć zbawieniu człowieka. Ich przyjmowanie nie może przecież stanowić tylko świadectwa dobrego życia chrześcijan. Jeśli małżonkom, którzy nie mogą zawrzeć związku kanonicznego, wpaja się przekonanie, że są – mimo wszystko – członkami wspólnoty kościelnej, że Bóg ich nie opuszcza i że mogą pogłębiać życie wewnętrzne, a jednak nie mogą przyjmować sakramentów św., to tacy wierni mogą zupełnie zubożnąć na potrzebę korzystania z dobrodziejstwa sakramentów⁴.

Jedną z propozycji zgłoszonych w ostatnich latach jest list pasterski trzech biskupów Górnego Renu: O. Saiera, K. Lehmana i W. Kaspera z 10 lipca 1993 r., w którym sugeruje się, by osoby żyjące w związkach niesakramentalnych, po indywidualnym rozpatrzeniu ich sprawy, mogły same podejmować decyzję o przystępowaniu do sakramentów świętych, gdy są przekonane o nieważności swojego małżeństwa kanonicznego, a jego nieważności nie można stwierdzić w procesie kanonicznym⁵.

Wskazane przykładowo, a także inne opinie i sugestie, niosące ze sobą postulat umożliwienia udziału w życiu sakramentalnym małżonkom trwającym w związkach niekanonicznych, natrafiają na zasadniczą trudność: nie uwzględniają przesłanek pochodzących z prawa Bożego. Jeśli Kościół „zamyka” wymienionej kategorii osób możliwość przystępowania do sakramentu pokuty i pojednania oraz Eucharystii, sankcjonując to nawet w swoim prawodawstwie⁶, to takie stanowisko stanowi zwykłą konsekwencję wykładni prawa Bożego.

Odmowa udzielenia rozgrzeszenia sakramentalnego osobom, o których mowa, pochodzi z braku określonej dyspozycji w nich samych, koniecznej do

³ Tamże, s. 98-99.

⁴ G ó r a l s k i, dz. cyt., s. 330.

⁵ Zob. V e s c o v i d e l l' A l t o R e n o, *Accompagnamento pastorale dei divorziati*, „Regno – documenti”, 19 (1993), s. 613-622. Zob. także: M. P a c i u s z k i e w i c z, *Słabość i moc. O ludziach żyjących w związkach niesakramentalnych*, Ząbki 1996, s. 120.

⁶ Kan. 915 KPK stanowi: „Do Komunii świętej nie należy dopuszczać ekskomunikowanych lub podlegających interdiktowi, po wymierzeniu lub deklaracji kary, jak również innych osób trwających w jawnym grzechu ciężkim”.

otrzymania przebaczenia i pojednania się z Bogiem i Kościołem. Polega ona na absolutnej woli nawrócenia, tej zaś brak u osoby pozostającej w małżeństwie niesakramentalnym, a to z uwagi na lekceważenie objawionej prawdy o nierozzerwalności małżeństwa⁷. Brak owej dyspozycji wyraża się *in concreto* w postawie niedochowania wierności pierwszemu współmałżonkowi, jeśli chodzi o akty współżycia cielesnego, zastrzeżone przez prawo Boże wyłącznie osobom związanym węzłem sakramentalnym.

Jak słusznie zauważa M. Zalba, dobra wiara danej osoby, która sądzi, że akty intymne z osobą, z którą zamieszkuje się po zawarciu nowego związku, są dozwolone, a nawet stanowią w takiej sytuacji powinność, nie usprawiedliwia tutaj niczego. Wszak spowiednik, pełniąc urząd szafarza miłosierdzia Bożego, ale także sprawiedliwości Bożej⁸, obowiązany jest brać pod uwagę obiektywny grzeszny stan penitenta żyjącego w niesakramentalnym związku małżeńskim, gdy podejmuje współżycie cielesne z drugą stroną. Spowiednik winien działać w obronie nierozzerwalności i świętości małżeństwa, która wyklucza prawo do takiego współżycia zarówno na mocy cnoty czystości, wynikającej z prawa Bożego, jak również na mocy zasady sprawiedliwości wobec pierwszego współmałżonka. Jeśli po uzyskaniu rozwodu małżonek uważa cudzołóstwo za życie małżeńskie, które należy kontynuować z osobą trzecią, znaczy to, że obiektywnie pozostaje w sprzeczności z prawem Bożym. W takim przypadku spowiednik obowiązany jest wyjaśnić penitentowi ignorowaną prawdę⁹.

Spowiednik nie może więc udzielić abszolucji sakramentalnej nawet małżonkowi będącemu w dobrej wierze, stosując się do jego subiektywnego odczucia sumienia. Winien wówczas żądać od penitenta właściwej dyspozycji, której jednym z elementów jest uznanie nauki Kościoła jako normy postępowania¹⁰.

W odniesieniu do Eucharystii tradycyjna nauka i dyscyplina Kościoła, określona na Soborze Trydenckim, wymaga, by przyjęcie Komunii św. zostało poprzedzone uzyskaniem abszolucji sakramentalnej, jeśli sumienie jest obciążo-

⁷ M. Z a l b a, *Num in unione irregulari degentes a sacramentis in iure arcentur*, „Periodica”, 69 (1980), s. 613; G ó r a l s k i, dz. cyt., s. 332.

⁸ Zob. kan. 978 § 1 KPK.

⁹ Zob. L. B r e s s a n, *De indissolubilitate matrimonii iuxta Concilium Tridentinum: opiniones recentiores, animadversiones et nova documenta*, „Periodica”, 69 (1980), s. 503-554; Z a l b a, dz. cyt., s. 615.

¹⁰ F u c h s, *De castitate et ordine sexuali*, Roma 1960, s. 154; G ó r a l s k i, dz. cyt., s. 334.

ne grzechem ciężkim¹¹. Jeśli więc trwanie w małżeństwie niesakramentalnym połączone ze współżyciem seksualnym jest niewątpliwie obiektywnym stanem grzechu ciężkiego, a bez szczerego nawrócenia niemożliwe jest uzyskanie rozgrzeszenia, to tym samym rodzi się zakaz przyjęcia Eucharystii¹².

Wypada przy tym zauważyć, że wejście w kontakt z jednym sakramentem wymaga poprawnej relacji do wszystkich pozostałych sakramentów. Nie można przecież tego samego Chrystusa przyjmować w jednym sakramencie, a odrzucać Go w innym¹³. Pozostawanie w małżeństwie sakramentalnym, związane jednocześnie z niemożliwością przystępowania do Komunii św., powodowałoby sytuację moralnego dualizmu, nie miałyby więc nic wspólnego z miłosierdziem Bożym, stwarzając jedynie pozory, że poszczególne sakramenty św. wolno traktować odrębnie i niezależnie od siebie¹⁴.

Twierdzenie zatem, że to Kościół pozbawia małżonków pozostających w niesakramentalnych związkach małżeńskich dobrodziejstwa korzystania z sakramentu pokuty i pojednania oraz z Komunii św., jest zwykłym nieporozumieniem. Jego zaś źródłem jest ignorowanie prawa Bożego dotyczącego zarówno świętości i nierozzerwalności małżeństwa, jak i niezbędnych warunków wymaganych do otrzymania przebaczenia win w sakramencie pokuty i pojednania. Trafnie zauważa J. Salij, gdy mówi, że nadzieja osób wykluczonych od przyjmowania sakramentów św. nie powinna iść w kierunku oczekiwania na zmianę przepisów prawnych, ale raczej w kierunku zmiany postępowania¹⁵.

2. WARUNKI PRZYJMOWANIA SAKRAMENTÓW ŚWIĘTYCH

To, co powiedziano wyżej – w kontekście prawdy o nierozzerwalności małżeństwa oraz właściwej natury sakramentu pokuty i pojednania – na temat

¹¹ Concilium Tridentinum, sess. XIII, c. 7 oraz can. 11. Zob. kan. 987 KPK: „Wierny, aby otrzymać zbawczy środek sakramentu pokuty, powinien być tak usposobiony, by odrzucając grzechy, które popełnił, i mając postanowienie poprawy nawracał się do Boga”.

¹² Zob. kan. 915 KPK (przytoczony w przyp. 6).

¹³ J. B a j d a, *Teologia Synodu na temat rodziny chrześcijańskiej*, „Ateneum Kapłańskie”, 97 (1981), s. 21.

¹⁴ G. P i s a r e k, *Kwestia uczestnictwa w sakramentach osób żyjących w związkach niesakramentalnych*, „Ateneum Kapłańskie”, 138 (2002), s. 146.

¹⁵ J. S a l i j, *Kościół a małżeństwo osób rozwiedzionych*, „W drodze”, 2 (1973), s. 72. Zob. także: P i s a r e k, dz. cyt., s. 146-147.

pozbawienia się przez samych małżonków żyjących w małżeństwach niekanonicznych udziału w życiu sakramentalnym nie oznacza, że udział ten jest niemożliwy w każdym przypadku. Zadośćuczynienie bowiem prawu Bożemu i pojednanie w sakramencie pokuty może być dostępne dla tych, „którzy żałując, że naruszyli znak Przymierza i wierności Chrystusowi, są szczerze gotowi na taką formę życia, która nie stoi w sprzeczności z nierozzerwalnością małżeństwa”¹⁶. Jeśli mianowicie małżonkowie, którzy dla ważnych powodów (np. wychowania dzieci) nie mogą się rozstać, a „postanawiają żyć w pełnej wstrzeźliwości, czyli powstrzymać się od aktów, które przysługują jedynie małżonkom”¹⁷, mogą otrzymać rozgrzeszenie sakramentalne, a tym samym przystępować do Komunii św.

Tradycyjną naukę Kościoła w przedmiocie korzystania z sakramentów pokuty i pojednania oraz Eucharystii przez osoby pozostające w związkach niekanonicznych przypominają w ostatnich dziesięciokach lat dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Tak więc w Liście Kongregacji Nauki Wiary z 11 kwietnia 1973 r., skierowanym do biskupów w sprawie nauczania Kościoła o nierozzerwalności małżeństwa¹⁸, przestrzega się m.in. przed upowszechnianymi opiniami i praktykami przeciwnymi dyscyplinie kościelnej w dziedzinie dopuszczania do sakramentów św. osób żyjących w małżeństwach niekanonicznych. Dokument wspomina o praktyce Kościoła odnoszącej się do *forum internum*, a więc o możliwości dopuszczenia do sakramentów św. tychże osób, jeśli zobowiązują się do zachowania całkowitej wstrzeźliwości seksualnej¹⁹.

Z kolei w piśmie z 1978 r. Międzynarodowej Komisji Teologicznej jasno wyjaśniono racje teologiczne odmowy sakramentów św. osobom pozostającym w związkach małżeńskich niesakramentalnych (pozostawanie w sytuacji obiektywnie grzesznej, sprzecznej z nauką Chrystusa)²⁰.

Jednoznaczne stanowisko w sprawie odmowy sakramentów św. rozwiedzionym i żyjącym w powtórnych związkach zajął także Synod Biskupów podczas swojej sesji w 1980 r. oraz papież Jan Paweł II w przemówieniu wygłoszo-

¹⁶ Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 84.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ *Posoborowe prawodawstwo kościelne (dokumenty prawno-liturgiczne)*, wyd. E. Sztafrowski, t. 7, z. 2, Warszawa 1977, s. 197-199.

¹⁹ Zob. P r o v e n c h e r, dz. cyt., s. 93; Z a l b a, dz. cyt., s. 610; G ó r a l s k i, dz. cyt., s. 335.

²⁰ Zob. „La Documentation Catholique”, 75 (1978), s. 571-574 oraz 704-718.

nym na jej zakończenie (25 października)²¹. Refleksem nauki Synodu stała się adhortacja apostolska Jana Pawła II *Familiaris consortio* z 22 listopada 1981 r., w której potwierdzona została praktyka, oparta na Piśmie Świętym, niedopuszczania do Komunii św. rozwiedzionych, którzy zawarli ponowny związek małżeński, a jednocześnie – jak to już wyżej zaznaczono – wskazane zostały warunki, pod którymi możliwe jest pojednanie w sakramencie pokuty, otwierające drogę do Stołu Pańskiego (istotnym warunkiem jest tutaj postanowienie małżonków życia w pełnej wstrzemięźliwości seksualnej)²².

W omawianej kwestii wypowiedział się następnie ogłoszony przez papieża Jana Pawła II – w dniu 11 października 1992 r. – Katechizm Kościoła Katolickiego. Stwierdzając, że osoby rozwiedzione i trwające w nowym związku małżeńskim znajdują się w sytuacji, która obiektywnie wykracza przeciw prawu Bożemu, i dlatego nie mogą przystępować do komunii eucharystycznej, dokument ten jednocześnie nadmienia: „Pojednanie przez sakrament pokuty może być udzielone tylko tym, którzy żałują, że złamali znak Przymierza i wierności Chrystusowi, i zobowiązują się żyć w całkowitej wstrzemięźliwości”²³.

Nie sposób nie wspomnieć z kolei o Liście Kongregacji Nauki Wiary z 14 września 1994 r. na temat przyjmowania komunii św. przez wiernych rozwiedzionych, żyjących w nowych związkach²⁴. Otóż w dokumencie tym stwierdza się, że „wierny, który żyje na stałe na sposób małżeński z osobą, która nie jest prawowitą małżonką albo prawowitym mężem, nie może przystępować do Komunii świętej”²⁵. Jednocześnie przytacza się tam przywołany już wyżej fragment adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* (n. 84) o możliwości otrzymania rozgrzeszenia sakramentalnego po spełnieniu określonych tam warunków²⁶. W Liście Kongregacji zwraca się ponadto uwagę na obowiązek uniknięcia zgorzenia wspólnoty kościelnej przez osoby, które

²¹ Zob. „L'Osservatore Romano” z 26.10.1980 r., s. 1-2. Zob. także: D. M a r t i n, *Jan Paweł II i synod o rodzinie*, „Ateneum Kapłańskie”, 73 (1981), s. 9.

²² Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 84.

²³ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Pallotinum 1994, nr 1650.

²⁴ Tekst dokumentu zob. „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie), 15 (1994), nr 11, s. 49-51.

²⁵ Tamże, nr 6.

²⁶ Tamże. Zob. T. W ó j t o w i c z, *Ochrona świętości sakramentu małżeństwa oraz status prawny w Kościele osób rozwiedzionych i żyjących w związkach cywilnych w świetle Listu Kongregacji Nauki Wiary z 14 IX 1994 r.*, Płock–Warszawa s. 69-70 (mps).

decydując się na warunki wskazane w *Familiaris consortio*, przystępują do sakramentów świętych²⁷.

Kwestię udziału w życiu sakramentalnym osób, o których mowa, porusza także Deklaracja Papieskiej Rady Interpretacji Tekstów Ustawodawczych z 24 czerwca 2000 r. W dokumencie tym potwierdza się niemożliwość przyjmowania komunii św. przez te osoby, stosownie do kan. 915 KPK, pochodzącą z prawa Bożego i pozostającą poza zasięgiem kościelnego prawa pozytywnego²⁸.

W omawianej kwestii pośrednio wypowiada się ponadto papież Jan Paweł II w Liście apostolskim wydanym *motu proprio* – *Misericordia Dei* z 7 kwietnia 2002 r. na temat niektórych aspektów sprawowania sakramentu pokuty²⁹. W części pastoralnej listu znalazło się zdanie (odnoszące się do sakramentu pokuty), w myśl którego „[...] każdy wierny, posiadający konieczną dyspozycję wewnętrzną, ma prawo do otrzymania osobiście daru sakramentalnego”³⁰. W części natomiast normatywnej sformułowano następujący zapis: „Jest jasne, że nie mogą ważne otrzymać rozgrzeszenia penitencji, którzy habitualnie żyją w stanie grzechu ciężkiego i nie mają zamiaru zmienić swej sytuacji”³¹.

W odniesieniu do osób związanych małżeństwem sakramentalnym, które pozostają w separacji, wystarczy powiedzieć, że tego rodzaju status nie pozbawia ich udziału w życiu sakramentalnym.

3. ZADANIA DUSZPASTERSKIE

Zjawisko pozostawania przez wiele osób identyfikujących się z Kościołem w związku małżeńskim niesakramentalnym rodzi poważne zadania duszpasterskie. Z jednej strony powinny one polegać na jednoznacznym i przekonującym wyjaśnianiu, że Kościół nie może spełnić ich oczekiwań dotyczących

²⁷ List Kongregacji Nauki Wiary z 14.09.1994 r., nr 4.

²⁸ *Pontificio Consiglio per l' Interpretazione dei Testi Legislativi, La comunione ai divorziati risposati*, „Il Regno – documenti”, 15 (2000), s. 487-488. Zob. S. B e l l i a, *E tempo di piena adesione*, „Monitor Ecclesiasticus”, 125 (2000), s. 813-820.

²⁹ List apostolski *Misericordia Dei*, „Wiadomości KAI”, 2002, nr 19, s. 26-28.

³⁰ Tamże, s. 26.

³¹ Tamże, nr 7, pkt c (s. 28).

udziału w życiu sakramentalnym, gdyż sprzeniewierzyłyby się woli Chrystusa, z drugiej zaś strony aktywność duszpasterzy powinna zmierzać do uświadamiania tym osobom ich statusu prawnego w Kościele oraz do otoczenia ich specjalną troską.

Na obydwie płaszczyzny oddziaływania duszpasterskiego w stosunku do małżonków, którzy sprzeniewierzyli się prawu Bożemu, lecz oczekują pomocy i wsparcia w zaistniałej sytuacji, zwrócił uwagę Ojciec Święty Jan Paweł II w swoim przemówieniu wygłoszonym z okazji obchodu Roku Jubileuszowego Rodzin. Papież podkreślił, że współczesne duszpasterstwo rodzin, uwzględniające także małżonków rozwiedzionych i trwających w nowych związkach małżeńskich, powinno być nacechowane duchem świadectwa miłosierdzia Bożego. Osoby te przecież nie są wykluczone ze społeczności kościelnej, przeciwnie – zachęca się je do udziału w życiu Kościoła i do wzrastania w duchu wymagań ewangelicznych. „Kościół – stwierdza Jan Paweł II – nie przemilczając prawdy o obiektywnym nieporządku moralnym, w jakim znajdują się [wspomniani wyżej małżonkowie – W. G.], i o wynikających stąd konsekwencjach dla praktyki sakramentalnej, zmierza do okazania im swojej pełnej bliskości matczynej”³².

Wyjaśniając małżonkom rzeczywiste źródło pozbawienia ich udziału w życiu sakramentalnym, a więc naruszony przez nich samych porządek wynikający z prawa Bożego, duszpasterze powinni jednocześnie informować o możliwości powrotu do sakramentu pokuty i pojednania oraz Eucharystii po spełnieniu niezbędnych warunków zadośćczyniących wymogom Ewangelii. Wydaje się, że w niejednym przypadku należałoby nawet zachęcić małżonków do podjęcia takiej drogi.

Stosownie do wskazań zawartych w powołanym już Liście Kongregacji Nauki Wiary z 14 września 1994 r. duszpasterze powinni uświadamiać osobom, o których mowa, że nie są poza nawiasem Kościoła i że powinni rozumieć i urzeczywistniać – na miarę swoich możliwości – życie Ofiarą Eucharystyczną, komunią duchową, modlitwą, medytacją słowa Bożego, a także czynić dzieła miłosierdzia i sprawiedliwości³³.

³² „Essi non sono esclusi dalla comunità; sono anzi invitati a partecipare alla sua vita, facendo un cammino di crescita nello spirito delle esigenze evangeliche. La Chiesa, senza tacere loro la verità del disordine morale oggettivo in cui si trovano e delle conseguenze che ne derivano per la pratica sacramentale, intende mostrare loro tutta la sua materna vicinanza” (podaję za: B e l l i a, dz. cyt., s. 820).

³³ List Kongregacji Nauki Wiary z 14.09.1994 r., nr 6.

Podstawą do spełniania wymienionych praktyk jest zakorzenienie każdego wierzącego w sakramencie chrztu. Przez sakrament ten, inicjujący życie nadprzyrodzone człowieka, otrzymuje on doniosłe zadanie dążenia do własnego uświęcenia i zbawienia, a ponadto zadanie apostołskie troski o uświęcenie i zbawienie innych. To ostatnie jest tym bardziej zobowiązujące, gdy ochrzczony przyjmuje sakrament bierzmowania, umacniający w dojrzałości chrześcijańskiej³⁴.

Mocą chrztu i bierzmowania chrześcijanin partycypuje w potrójnej misji Chrystusa: prorockiej, kapłańskiej i królewskiej. To dzięki tym sakramentom może on odnaleźć w sobie siłę pozwalającą mu pogrzebać bolesną przeszłość i patrzeć w przyszłość z nadzieją na lepsze jutro. Sakramenty te umożliwiają też doświadczanie przez każdego, w każdej sytuacji życiowej, braterstwa i dziecięstwa Bożego oraz jedności kościelnej i solidarności ze wszystkimi ochrzczonymi³⁵.

List Kongregacji Nauki Wiary z 14 września 1994 r. apeluje do duszpasterzy, by osoby żyjące w małżeństwach niesakramentalnych poczuły miłość Chrystusa i macierzyńską bliskość Kościoła. Powinno się je przyjmować z miłością, wzywać do ufności w miłosierdzie Boże i wskazywać im z roztropnością i szacunkiem konkretne drogi prowadzące do nawrócenia, a także do uczestnictwa w życiu wspólnoty kościelnej³⁶.

Wśród różnych dziedzin życia chrześcijańskiego wymieniony dokument stawia na pierwszym miejscu udział w Ofierze Eucharystycznej Chrystusa i komunię duchową³⁷. Ta ostatnia praktyka polega na gorącym pragnieniu zjednoczenia się z Chrystusem Eucharystycznym. Z kolei praktykowanie modlitwy i medytacji słowa Bożego ma podtrzymywać i ożywiać wiarę małżonków, skłaniać do pokuty, a także kształtować postawę człowieka, który ma świadomość tego, że choć w jego życiu nie wszystko jest w porządku, to jednak pragnie podjąć wysiłek, który ma zapoczątkować proces nawrócenia i rehabilitacji³⁸.

³⁴ Zob. M. P a c i u s z k i e w i c z, *Kocha mimo wszystko. Kolejne rozważania rekolekcyjne dla osób żyjących w związkach niesakramentalnych*, Gdańsk 1996, s. 117; W ó j t o w i c z, dz. cyt., s. 81.

³⁵ P a c i u s z k i e w i c z, *Kocha mimo wszystko*, s. 117-119.

³⁶ List Kongregacji Nauki Wiary z 14.09.1994 r., nr 2.

³⁷ Tamże, nr 6.

³⁸ W. M i z i o ł e k, *Duszpasterstwo małżeństw niesakramentalnych*, [w:] *Program duszpasterski na rok 1993/94. Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*, Katowice 1993, s. 533; W ó j t o w i c z, dz. cyt., s. 84.

Jeśli chodzi o wspomniane w Liście Kongregacji Nauki Wiary dzieła miłosierdzia i sprawiedliwości, praktykowane przez rozwiedzionych i trwających w nowych związkach, to chodzi tutaj niewątpliwie o szeroko rozumianą społeczną działalność chrześcijańską, a nawet apostołat. Nie należy jednak zapominać o pewnych ograniczeniach usankcjonowanych prawem kościelnym (funkcja rodzica chrzestnego, świadka bierzmowania czy katechety) w stosunku do wymienionych małżonków³⁹. Pełnienie dzieł miłosierdzia zawsze będzie stanowić czytelne świadectwo zaangażowania małżonków w tak doniosłą posługę Kościoła. W obszarze zaś dzieł sprawiedliwości należy wskazać przede wszystkim na troskę o chrześcijańskie wychowanie dzieci, stanowiące pewien rodzaj zadośćuczynienia⁴⁰.

Konieczność opieki duszpasterskiej nad rozwiedzionymi i związanymi nowymi związkami małżeńskimi, akcentowana w Liście Kongregacji Nauki Wiary, została jasno ukazana w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio*. Opiekę tę powinna świadczyć zarówno wspólnota kościelna, jak i jej duszpasterze, tak by pomóc małżonkom znajdującym się w trudnej sytuacji w uporaniu się z historią ich życia i wiary, w uznaniu winy, ale też w doświadczeniu przebaczenia. Jakikolwiek działania dyskredytujące ich w oczach wspólnoty (np. odmowa chrztu dzieciom takich osób) byłyby zaprzeczeniem apelu papieża Jana Pawła II, zawartego w wymienionej adhortacji apostolskiej: „Wzywam gorąco duszpasterzy i całą wspólnotę wiernych do okazywania pomocy rozwiedzionym, do podejmowania z troskliwą miłością starań o to, by nie czuli się odłączeni od Kościoła, skoro mogą – owszem, jako ochrzczeni powinni – uczestniczyć w jego życiu”⁴¹.

Wskazanie konkretnych form duszpasterstwa osób rozwiedzionych i związanych nowymi związkami małżeńskimi należy do teologii pastoralnej. Niewątpliwie niemłą rolę należy tutaj przyznać rekolekcjom zamkniętym i spotkaniom organizowanym dla takich osób, specjalnej katechezie do nich adresowanej, angażowaniu ich – w ramach dozwolonych przez prawo – w życie liturgiczne i apostołat Kościoła, osobistym kontaktom duszpasterza z małżonkami. Nie sposób też zapomnieć o niesieniu pomocy duszpastersko-prawnej w przypadkach uzasadnionej nadziei na prowadzenie w trybunale kościelnym postępowania o stwierdzenie nieważności małżeństwa sakramentalnego.

³⁹ Zob. M i z i o ł e k, dz. cyt., s. 533.

⁴⁰ W ó j t o w i c z, dz. cyt., s. 84-85.

⁴¹ Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 84.

O głębokim zrozumieniu ze strony Kościoła potrzeby niesienia przez duszpasterzy pomocy małżonkom znajdującym się w nieprawidłowej sytuacji małżeńskiej świadczy wymownie dokument Kongregacji Wychowania Katolickiego pt. *Wskazania na temat formacji seminarzystów odnośnie do problemów związanych z małżeństwem i rodziną* z 19 marca 1995 r.⁴² W trosce o formację przyszłych duszpasterzy w dziedzinie duszpasterstwa rodzin w enuncjacji tej nie zabrakło polecenia zaznajomienia seminarzystów z problematyką duszpasterstwa rozwiedzionych i związanych następnie związkiem cywilnym⁴³.

Nie ulega wątpliwości, że duszpasterska troska o osoby, o których mowa, stanowi dzisiaj szczególną potrzebę chwili, tym bardziej że rozwiązania problemu związanego z ich wyjątkowo trudną sytuacją życiową należy upatrywać nie tyle w płaszczyźnie doktrynalnej, ile raczej duszpasterskiej.

*

Podstawą dyscypliny Kościoła określającej status prawny w tej wspólnotcie osób rozwiedzionych i żyjących w nowych związkach małżeńskich pozostaje zasada nierozzerwalności małżeństwa oraz przesłanki warunkujące otrzymanie przebaczenia win w sakramencie pokuty i pojednania. W obydwu przypadkach chodzi zatem o prawo Boże, co nadaje niezmienności doktrynie Kościoła i wypływającym z niej regulacjom prawnym. Wyrazem owej niezmienności są m.in. dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła ostatnich dziesiątków lat.

Jakkolwiek małżonkowie rozwiedzeni i ponownie związani związkami małżeńskimi nie mogą korzystać z sakramentów św. (chyba że spełniają określone wymogi), to jednak są nadal wyznawcami Kościoła. Jako ochrzczeni i bierzmowani winni oni urzeczywistniać, w granicach swoich możliwości, pozostałe praktyki życia duchowego, a także pełnić dzieła miłosierdzia chrześcijańskiego i sprawiedliwości.

Szczególne położenie osób trwających w niesakramentalnych związkach małżeńskich wymaga niesienia im niezbędnej pomocy ze strony wspólnoty kościelnej, a zwłaszcza duszpasterzy. Powinni oni uświadamiać tym osobom

⁴² Tekst dokumentu zob. w: *Posoborowe dokumenty Kościoła katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, t. 2, pod red. K. Lubowickiego, wyd. 2, Kraków 1999, s. 127-149.

⁴³ Tamże, nr 52, 7.

ich prawdziwy status w Kościele, zwłaszcza to, że nie są przez nikogo odrzuceni, a następnie podtrzymywać w nich życie duchowe oraz stwarzać warunki do jego ciągłego rozwoju. Tylko bowiem właściwe, pełne zrozumienia i życzliwości oddziaływanie duszpasterskie może tym wiernym nie tylko przywrócić niezbędne poczucie więzi z Chrystusem i Kościołem, lecz także przygotować ich do ostatecznego nawrócenia.

IL PROBLEMA DELLA PARTECIPAZIONE
ALLA VITA SACRAMENTALE
DELLE PERSONE CHE RIMANGONO NELLE UNIONI
MATRIMONIALI NON CANONICHE

S o m m a r i o

Il fenomeno del divorzio, diffuso nella società contemporanea, tocca fra l'altro dei cattolici che nonostante l'indissolubilità del matrimonio contratto dinanzi alla Chiesa, si decidono di contrarre le nuove unioni matrimoniali (civili). Proprio questa circostanza non permette loro di partecipare alla vita sacramentale suscitando molte volte la sensazione del rifiuto dalla parte della Chiesa.

Nello suo studio l'autore cerca di esplicitare i veri motivi per i quali quelle persone non possono essere ammesse ai sacramenti, quindi indica le condizioni sotto le quali possono riceverli, finalmente riferisce i compiti pastorali verso i coniugi che vivono nelle unioni matrimoniali non canoniche.

Słowa kluczowe: życie sakramentalne, niekanoniczny związek małżeński.

Key words: sacramental life, non-canonic marriage.